

Helena Delaš

University of Zagreb

helenadelas@vk.t-com.hr

ORCID: 0009-0005-1845-622X

POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE

NR 29 (2025)

DOI: 10.14746/pss.2025.29.2

Data przesłania tekstu do redakcji: 30.06.2024

Data przyjęcia tekstu do publikacji: 05.11.2024

Paradigmatska arhaičnost naglasnoga sustava hrvatskoga standardnog jezika na primjeru naglasaka glagolā na *-ovati/-evati*

ABSTRACT: Delaš Helena, *Archaic paradigms in standard Croatian accentual patterns on the example of verbs ending in -ovati / -evati*, "Poznańskie Studia Slawistyczne" 29. Poznań 2025. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne," Adam Mickiewicz University, Poznań, pp. 51–65. ISSN 2084–3011.

The article discusses the accentual patterns of verbs ending in *-ovati / -evati*, in terms of the changes affecting these patterns in the standard Croatian language at the same time considering the history of Croatian. The paper investigates whether the accent in this category of verbs abides by the rules governing the relationship between the Proto-Slavic and standard Croatian accentual systems. The conclusion is that the old paradigmatic differences have largely been preserved (e.g. *zima*, A *zīmu* > *zimòvati*, but *ljěto*, G *ljěta* > *ljětòvati*) and that we should resist the pressure of accentual changes such as *vjeròvati*, *razlikòvati* and so on since such accentual patterns significantly disrupt the continuity of the standard language.

KEYWORDS: standard Croatian; accent/stress; verbs ending in *-ovati / -evati*

This is an open access article licensed under the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). © Copyright by the Author(s).

1. Uvod

Polazište naglasnoga opisa glagolā na *-ovati / -evati* tri su praslavenske naglasne paradigme – *a*, *b* i *c* primijenjene na klasični novoštokavski naglasni sustav, koji obilježavaju arhaične međuslogovne i unutar-slogovne naglasne preinake u paradigmama.¹ Iako se tri praslavenske paradigme (*a*, *b* i *c*)² razlikuju svojim obilježjima i riječima koje u njih ulaze od triju paradigma (A, B i C) koje su se od njih razvile u pojedinim slavenskim jezicima³ i kojima se služimo pri sinkronijskoj raščlambi, tri praslavenska naglasna obrasca sasvim su primjenjiva na naglasni opis suvremenoga hrvatskog standardnog jezika i to ako je umjesto bliskosti naglasnih likova po razvojnome stupnju u prvome planu bliskost naglasnih likova po ustrojstvu. Tako se uspostavljaju razvojno-objasnidbeni modeli prema kojima se određeni novoštokavski naglasni likovi potvrđuju staroštokavskim naglasnim korelatima i pokazuje se unutarnji razvoj i koherencija. Bez opisa štokavskoga naglasnog sustava kao cjeline i promjena koje se u tom sustavu događaju nemoguće je znati kakvo je izvorno stanje s naglaskom pojedine kategorije riječi i do kakvih je otklona od izvornoga stanja u novije vrijeme došlo. Od hrvatskih gramatičara jedini je pravilo o naglasku denominativnih glagola formulirao Antun Mažuranić u *Slovnici Hèrvatskoj* (1859). Govori o postojanu naglasku u osnovi i o naglasku na nastavku, te je utvrdivši čvrst odnos između štokavkoga i čakavskoga naglaska, točno uvidio kako svaki infinitiv denominativnoga glagola izvorno ima kratkosilazni naglasak.⁴

1 Tipologija i tipološka klasifikacija tzv. klasičnoga srpskohrvatskog jezika dana je u Daničić, 1913[2], 1896[2].

2 Za potpun opis praslavenskih naglasnih paradigma vidjeti Kapović, 2008, 2015.

3 Za potpun opis sinkronijskih naglasnih paradigma u hrvatskome sustavu imenske sklonidbe vidjeti Kapović, 2007, 2010, 2011a, 2011b.

4 „(...) a) ili na posljednjoj slovcu korena, ako-je ondě i izvan infinitiva postojan; n. p. nom. brăt, g. brăta, dakle: brătiti. Tako i čūditi se, gěrłiti, słłiti, złłbiti, itd. (...) b) ili na umetku, što biva u svakom drugom slučaju (te-se onda posljednja slovka korena štokavski izgovara sa slabim težkim ili zavnutim, polag kratke ili duge slovke); n. p. gòvor, grád, kóp, lĕk, zíd: govòriti, grăđiti, kòpati, lièčiti, zídati (= govorĭti, grăđĭti, itd.) – Dvoslovčani umetak (ova) ima u tom slučaju ovaj naglasak izvorno na zadnjoj slovcu (ovă); n. p. banòvati, kupòvati, vojèvati (= banovăti, itd.).“

Za razumijevanje naglasaka denominativnih glagola u hrvatskome standardnom jeziku treba znati da je u praslavenskome *-iti* u infinitivu imalo akutski ton i da ispred *-iti* ne može nikada biti iskonski silazni naglasak, npr. prema *zlāto* ne može biti *zlātiti*, nego *zlātiti* < *zlātiti* < **zoltiti* jer imenička osnova nije imala naglasak akutske prirode: **zōlto*, ali prema *blāto* jest *blātiti*, a ne *blātiti* jer je imenička osnova imala akut: **bōlto*. Dakle izvorni je odnos takav da glagoli izvedeni od imeničkih osnova sa starim naglaskom akutske prirode imaju naglasak kakav je u imenica, a glagoli izvedeni od imeničkih osnova koje nisu imale naglasak akutske prirode imaju naglasak na završetku *-iti*. Budući da je *-a-* u završetku *-ovati* imalo nekada stari akutski ton, nosilo je naglasak ondje gdje tvorbeni osnova nije imala stari akut (za praktične svrhe o tome puno „govori“ prokliza) pa bi trebalo biti *robòvati* prema *ròb* (imenica naglasne paradigme B jer je ovisak, kojim obilježavamo mjesto naglasaka u staroštokavskim govovima, na prvome slogu iza osnove: *ròb*, *ròb'a*, *nì rob'*, staroštok. *robov'āti*) i *daròvati* prema *dâr* (imenica naglasne paradigme C jer je ovisak ili čelni ili na prvome slogu nastavka kod visnih padeža: *dâr*, *dâra*, *L dâr'u*, *A 'nâ dâr*, staroštok. *darov'āti*) pored *vjèrovati* prema *vjèra* (imenica naglasne paradigme A jer je ovisak vezan za jedan slog u osnovi: *vj'èra*, *vj'èrē*, *bèz vj'èrē*, staroštok. *vj'èrovati*).

2. Obrazloženje teme i metodologija rada

Glagoli na *-ovati* (*-evati*), u čijoj tvorbi najviše sudjeluju imeničke osnove, u standardnoj izgovornoj praksi naglašavaju se različito. Polazni štokavci i čakavci ostvaruju oba skupa naglasnih jedinica, i onaj s naglascima na prvom slogu kao *vjèrovati*, *dòručkovati*, *lôgorovati*, *rázlikovati* i onaj s naglaskom na trećem slogu od kraja kao *putòvati*. U razgovornom jeziku / supstandardu govornici koji su se prozodijski formirali u krugu zagrebačke akcentuacije,⁵ ali i drugih urbanih govora s dinamičkim naglaskom, ostvaruju samo jedinice s naglaskom na *-ovati* kao *vjeròvati*,

(Mažuranić, 1861[2], 131) *Mažuranić akutom označava dugosilazni naglasak, a cirkumfleksom dugouzlazni naglasak.

5 Onovijim jezičnim promjenama u zagrebačkom govoru vidjeti Kapović, 2006.

doručkovati, logorovati, razlikovati, napastovati, objedovati... (realno je to dinamički naglasak, obično poludug). Naglasak *vjerovati* u Zagrebu zapravo je pseudokajkavizmom jer izvorni kajkavci (kao i izvorni čakavci) imaju razliku i u pravilu čuvaju naglasne paradigme.⁶

Uspostavljanjem veze između temeljnih sinkronijskih imeničkih naglasnih obrazaca A, B, C (naslijeđenih iz dijakronije) i naglaske denominativnih glagola na *-ovati (-evati)* olakšao bi se njihov sinkronijski opis standardolozima, a taj bi se dio naglasnoga sustava i lakše svladao. Kako bi se utvrdila akcentuacija glagolā na *-ovati (-evati)* u propisanoj normi, pregledana su četiri normativna rječnika hrvatskoga jezika, prvi hrvatski enciklopedijski rječnik, dvije gramatike i jedan savjetnik s rječnikom, a osnovni korpus glagola preuzet je iz *Tvorbe riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Babić 1991[2]). To su:

- 1) TRHKJ: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* [Knjiga druga Velike hrvatske gramatike] (Babić, 1991[2]);
- 2) NHKJ: *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* [Knjiga četvrta Velike hrvatske gramatike] (Vukušić, Zoričić, Grasselli-Vukušić, 2007);
- 3) HJS: *Hrvatski jezični savjetnik* (Barić i sur., 1999);
- 4) RHJ: *Rječnik hrvatskoga jezika* (Šonje [glav. ur.], 2000);
- 5) HER: *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (Anić i sur., 2002);
- 6) VA: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (Anić, 2004);
- 7) ŠRHJ: *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (Brozović Rončević, D. [glav. ur.], 2012);
- 8) VRH: *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (Jojić, Lj. [glav.ur.], 2015).

3. Naglasni obrasci i korpus

3.1. U glagolima tvorenim prema imenicama kao *cār – cāra* (sinkronijska n. p. A: *c'ār – c'āra*) ili *rāt – rāta* (lok. jd. *rātu* za neživo n. p. C, nom. mn. *ràtovi* n. p. B) nalazimo:

6 Kapović (2018, 254–255) za čakavski donosi primjere *věrovat* (Orlec) i *kupovāti* (Vrgada), a za kajkavski *věrvoti* (Bednja) i *kupuvāti* (V. Rakovica).

běgovati (VRH), **begòvati** (TRHKJ), **bègovati** (HER);
càrevati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);
jădovati (TRHKJ), **jadòvati** (RHJ, HER, VA, VRH) prema *jăd – jăda*, lok.
 jd. *jădu* (RHJ);
rătovati (TRHKJ, NHJK, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);
zbòrovati (RHJ), **zboròvati** (TRHKJ, HJS, HER, VA, VRH) prema *zbòr – zbòra*,
 lok. jd. *zbòru* (HJS, VRH)⁷.

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *vjěra – vjěre* (sinkronijska n. p. A: *vj'ěra – vj'ěre*) nalazimo:

djělovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *djělo*;
ljětovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *ljěto*;
njěgovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, VA, VRH) prema *njěga*;
sĭlovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *sĭla*;
štětovati (TRHKJ, HER, VA, VRH) prema *štěta*;
vjěrovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *vjěra*;
žřtovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *žřtva*.

Ostali glagoli tvoreni prema imenicama s naglaskom na osnovi (n. p. A):

bòžićevati (TRHKJ, RHJ, HJS, HER, VA, VRH) prema *Bòžić*;
dòhodovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, VA, VRH) prema *dòhodak*;
gòspodovati (HER, VA, VRH), **gòspodovati i gospodòvati** (HJS), **gospo-**
dòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ) prema *Gòspod (gospòdin)*;
nápastovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema
nápast;
òbjedovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *òbjed*;
òdlikovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *òdlika*;
pòsjedovati (TRHKJ, NHKJ, RHJ) prema *pòsjed*, a **pòsjedovati** (HJS, HER,
 VA, ŠRHJ, VRH) prema *pòsjed* (HJS, VRH);
poštòvati i poštovati (HJS), **poštòvati** (NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH)
 prema *štòvati* i prema *pòšta*;
pòtrebovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *pòtreba*;

7 U Ivšića (1952/53, 133) ta je imenica n. p. C: *zbòr – zbòra*.

pròsvjedovati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *pròsvjed*,
pròsvjedovati i **pròsvjedovati** (HJS) prema *pròsvjed* i *pròsvjed*;
rášhodovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *rášhod*;
rázlikovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *rázlika*;
sávjetovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *sávjet*;
srbòvati (NHKJ, VA, VRH) prema *Sřbin* (prid. *sřpski*);
sužnjèvati (TRHKJ, NHKJ) prema *sùžanj* (*sùžanj*);
škòlovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *škòla*;
turkòvati (NHKJ) prema *Tùrčin* (prid. *tùrski*);
ùvjetovati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, ŠRHJ) prema *ùvjet*, **ùvjetovati** (HER, VA, VRH) prema *ùvjet*, **ùvjetovati** i **ùvjetovati** (HJS) prema *ùvjet* i *ùvjet*;
ùzrokovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, ŠRHJ, VRH) prema *ùzrok*, a **ùzrokovati** (HER, VA) prema *ùzrok*;
závjetovati (*se*) (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *závjet*.

3.2. U glagolima tvorenim prema imenicama kao *ròb* – *ròba* (sinkronijska n. p. B: *ròb'* – *ròb'a*) nalazimo:

bìčevati (TRHKJ, NHKJ, HJS, VRH, HER, VA, ŠRHJ), **bičèvati** (RHJ);
duhòvati (NHKJ) prema *dùh* – *dùha*, nom. mn. *dùhovi*; mn. *Dùhovi* (crkveni blagdan);
măčevati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ), **măčevati** i **mačèvati** (HJS, VRH);
popòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, VRH), **popòvati** i **pòpovati** (HJS), **pòpovati** (ŠRHJ);
robòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, VRH), **ròbovati** i **robòvati** (HJS), **ròbovati** (ŠRHJ).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *pût* – *pûta* (sinkronijska n. p. B: *pût'* – *pût'a*) nalazimo:

grehòvati (NHKJ, HJS), *grijèh* – *grijèha*, mn. *grijési*, *grjèhovi*, (VRH), mn. *grijési*, *grijèhovi* (HER, VA), *grijèh* – *grijèha*, mn. *grijési*, *grèhovi* (NHKJ, RHJ, HJS);
kraljèvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);
ljekòvati (TRHKJ, NHKJ) prema *lijèk* – *lijèka*, (VA: *lijèk* – *lijèka*);
miròvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *mîr* – *mîra*, lok. jd. u *mîru*;
putòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *hàjdūk* – *hajdúka* (sinkronijska n. p. B: *hàjd'ūk* – *hajdúk'a*) nalazimo:

hàjdukovati (RHJ, VA), **hajdukòvati** (TRHKJ, NHKJ, HER, VRH), **hajdukòvati** i **hàjdukovati** (HJS);

hrvatovati (HJS, RHJ, HER, VA, VRH), **hrvatòvati** (NHKJ).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *slùžba* ili *djéva* (sinkronijska n. p. B: *slùžb'a*, *djév'a*) nalazimo:

àgovati (TRHKJ, RHJ, VRH) prema *àga* (RHJ, VRH);

djevòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, HER, VA, VRH) prema *djéva*;

dražbòvati (TRHKJ, HJS, HER, VA, VRH) prema *dražba*;

gozbòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, HER, VRH) prema *gòzba*;

pàšovati (NHKJ) prema *pàša*, **pàšovati** (TRHKJ, RHJ, VA, VRH) prema *pàša* (VA, VRH) i *pàša* (RHJ), **pàšovati** (HER) prema *pàša*;

službòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH) prema *slùžba*;

svàdbovati (NHKJ, RHJ, HER) prema *svàdba* (i *svàdba* u RHJ), **svadbòvati** (TRHKJ, VA), **svàdbovati** i **svadbòvati** (HJS, VRH);

tugòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *túga*.

U glagolu tvorenom prema imenici *svétak* – *svétka* (sinkronijska n. p. B: *svét'ak* – *svétk'a*) nalazimo: **svetkòvati** (NHKJ, HER, VA), **svètkovati** (RHJ, ŠRHJ), **svètkovati** i **svetkòvati** (VRH).

3.3. U glagolima tvorenim prema imenicama kao *kûm* – *kûma*, gen. mn. *kûmòvā* i *kumòvā*, dat., lok., instr. mn. *kûmovima* i *kumòvima* (ili *glās* – *glāsa*, lok. jd. *glāsu* za neživo) – sinkronijska n. p. C – nalazimo:

banòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VRH) prema *bân* – *bâna* i *bána* (RHJ);

danòvati (NHKJ, HER, VA, VRH);

daròvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);

drugòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);

dugòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);

glàsovati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);

kumòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH);

piròvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH);

strahòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *strâh* – *strâha*, lok. jd. *strâhu* (HJS);

stanòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *stân – stâna*, lok. jd. *stânu*;

trgòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *třg – třga*, lok. jd. *třgu*;

vjekòvati (TRHKJ, NHKJ, VA, VRH), **vjękovati i vjekòvati** (HJS), **vjękova-ti** (HER).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *bôg – bôga*, lok. jd. *bôgu*, pö *bogu*, mn. nom. *bògovi*, gen. *bògōvā*, dat., lok., instr. *bògovima* (ili *bôj – bôja*, lok. jd. *bòju* za neživo) – sinkronijska n. p. C – nalazimo:

bogòvati (NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH);

gostòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ), **gostòvati i gòstovati** (HJS), **gòstovati i gostòvati** (VRH) prema *gôst (gòst) – gòsta*, mn. nom. *gòsti*, gen. *gòstī, gòstijū*, dat., lok., instr. *gòstima*, ak. *gòste*, „*ici ũ goste*“.

U glagolu tvorenom prema imenici *pòsao – pòsla*, mn. gen. *pòslōvā* i *po-sālā* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: **poslòvati** (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH).

U glagolu tvorenom prema imenici *přijatelj – přijatelja*, mn. gen. *přijateljā* i *přijateljā*, dat., lok., instr. *přijateljima* i *přijateljima* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: **prijateljèvati** (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *kāmēn – kāmēna*, iz kame-na, nā kamen, lok. jd. *kāmēnu* i *kāmēnu* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: *kāmenovati* (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH), *přštenovati* (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, VRH).

U glagolu tvorenom prema imenici *òblik – òblika*, lok. *òbliku* i *òbliku*, mn. gen. *òblikā* i *òblíkā*, dat., lok., instr. *òblicima* i *òblícima* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: **òblikovati** (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH), **kòrjenovati** (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *kòrijēn*.

U glagolu tvorenom prema imenici *stūpanj – stūpnja*, dð *stūpnja* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: **stupnjèvati** (TRHKJ, HER, VA, ŠRHJ), **stupnjèvati i stūpnjevati** (RHJ), **stūpnjevati i stupnjèvati** (HJS, VRH).

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *gláva* – *glávē*, ak. *glāvu*, nā *glāvu*, mn. nom., ak. *glāve* (ili za živo *vīla* – *vīlē*, ak. *vīlu*, mn. nom. *vīle*, nī *vīle*) – sinkronijska n. p. C – nalazimo:

rŭkovati (se) (NHKJ, HER, VA, VRH), **rŭkovati (rukòvati)**, **rŭkovati se** (RHJ), **rŭkovati (se) i rukòvati (se)** prema *rúka*, ak. jd. *rŭku*, nā *rŭku*; ŠRHJ: **rukòvati** (nesvrš. prijel.), **rŭkovati se** (dvov. povr.);

vòjevati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, VA, VRH), **izvojèvati** (RHJ, HER, VA), **izvojèvati i izvojevati** (HJS), **izvojevati** (VRH) prema *vójska*, ak. jd. *vôjsku*, ũ *vôjsku*;

zimòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ), **žimovati i zimòvati** (VRH) prema *zíma*, ak. jd. *zīmu*, nā *zīmu*.

U glagolima tvorenim prema imenicama kao *glâd* – *glâdi*, lok. jd. *glâdi* i *glâdi*, gen. mn. *glâdi*, dat., lok., instr. mn. *glâdima* – sinkronijska n. p. C – nalazimo:

bolòvati (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH), **bòlovati i bolòvati** (HJS) prema *ból* – *bôli*, òd *bôli*, lok. jd. *bóli* (im. m. roda *ból* – *bôla*, òd *bôla*, lok. jd. *bólu*);

gladòvati (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH), *glâd* – *glâdi*, òd *glâdi*, lok. jd. *glâdi* (im. m. roda *glâd* – *glâda*, òd *glâda*, lok. jd. *glâdu*);

žâlòvati (NHKJ, RHJ, HER, VA), **žâlòvati i žalòvati** (HJS, VRH) prema *žâl* – *žâli*, òd *žâli*, lok. jd. *žáli* (im. m. roda *žâl* – *žâla*, òd *žâla*, lok. jd. *žálu*).

U glagolu tvorenom prema imenici *pàmēt* – *pàmēti*, bēz *pamēti*, lok. *pàmēti* i *pamēti*, mn. gen. *pamēti*, dat., lok., instr. *pamétima* – sinkronijska n. p. C – nalazimo:

pàmetovati (NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH).

U glagolu tvorenom prema imenici *ìme* – *ìmena*, mn. *imèna* – sinkronijska n. p. C – nalazimo: **ìmenovati** (TRHKJ, NHKJ, HJS, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH).

4. Analiza

4.1. Glagoli izvedeni iz imenica naglasne paradigme A imaju oče-kivan naglasak, dakle onakav kakav je u tvorbene osnove. Pojedini su

naglasci nekritički preuzeti iz Karadžić–Daničić–Maretićeva modela.⁸ Prema *Srbin*, *Göspod* treba biti *sřbovati*, *göspodovati*, a nalazimo *srbòvati* (NHKJ, VA, VRH) te *gospodòvati* (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HJS). *Gospodòvati* se može razumjeti prema *gospòdin*, pri čemu se u toj tvorbi vidi da je izvorno bilo *göspòd* (n. p. C). Osnova je u *göspòd* fonetski nenaglašena (dolazilo bi do preskakanja naglasaka) pa svaki sufiks nosi naglasak: *gospod* + *in*: *gospodìn* > *gospòdin*; tako je i *turkòvati* (NHKJ) prema *Türčin*. Prema imenici *sűžanj* nalazimo *sužnjèvati* (TRHKJ, NHKJ), no takav se naglasak može razumjeti prema dijalektnom akcentu *sűžanj*. Višestruki su naglasci: *bègovati* (VRH), *bègovati* (HER) i *begòvati* (TRHKJ) prema *bèg* – *bèga* (također *bèg* – *bèga* po n. p. B, s množinom *bègovi* kako je u VA), ali u gen. mn. moguće i s naglaskom *begòvā* (n. p. C) prema gen. mn. kao u *svatòvā* (npr. u poslovi: „Jače selo od *svatòvā*.“). Uz *jādovati* (TRHKJ) i *zbòrovati* (RHJ) nalazimo *jadòvati* (RHJ, HER, VA, VRH) i *zboròvati* (TRHKJ, HJS, HER, VA, VRH) prema *jād* – *jāda* i *zbòr* – *zbòra*, međutim te imenice, koje označuju nešto neživo, mijenjaju u lokativu jednine naglasak " u ', pa je u *jādu* ili u *zbòru* kao npr. u *času*, *na dlānu*, u *skūpu*, *po tāktu* (n. p. C); osim toga čest je i naglasak *jād* – *jāda* (n. p. C) zabilježen u VRH-u. Prema naglasku *pōšta* – *pōštē* treba biti *pōštovati*, ali je taj naglasak zabilježen samo u HJS-u i to kao dubletni: *poštòvati* i *pōštovati*; dok je u ostalim priručnicima samo *poštòvati* (NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH). Još je Ivšić objasnio da su to glagoli različita postanja: *pōštovati* je denominativ od *pōšta*, a *poštòvati* je deverbativ složen od *po-* i *štòvati* ili iterativ od starijega perfekтива *počisti* (Ivšić, 1952/53, 134). Naglasne dublete *pròsvjed* i *pròsvjed*, *pòsjed* i *pòsjed*, *úvjet* i *úvjet* itd. pokazuju ekspanzivnost dugouzlaznoga naglasaka⁹ kojemu se, osobito u HJS-u, daje prednost, npr. *pròsvjedovati* (TRHKJ, NHKJ, RHJ, HER, VA, ŠRHJ, VRH) prema *pròsvjed*, *pròsvjedovati* i *pròsvjedovati* (HJS) prema *pròsvjed* i *pròsvjed*.

4.2. U glagolima tvorenim prema imenicama naglasne paradigme B očekivani je naglasak na sufiksu, npr. *robòvati*, *robòvānje*. Imenice *bīč* i *māč* sinkronijski su n. p. B, no dok je *māč* i izvorno n. p. b (**māčb*, G **mčā*), *bīč*

⁸ Vidjeti Daničić, 1896[2], 1913[2].

⁹ O tome je u hrvatskoj standardološkoj literaturi pisao Brozović (1963/64).

je izvorno n. p. *a*.¹⁰ To je jasno ako se zna da je stari akut mogao stajati na bilo kojem slogu u riječi, ali samo na dugome slogu.¹¹ Od imenica *bič* i *măč* i u standardnoj izgovornoj praksi i u propisanoj normi pretežiti su i opravdani denominativi *bičevati* i *măčevati*; *măčevanje* je danas jedan od sportova i taj se naglasak uobičajio u medijima. Na imenice sinkronijske n. p. B može utjecati i n. p. C jer većina čakavskih i štokavskih govora nema više neoakuta pa *pūt* < *pūt* postaje jednako staromu *rûb*. Izvorno *lijêk* – *lijêka* i *grijêh* – *grijêha* (n. p. B) često prelazi u *lijêk* – *lijêka* i *grijêh* – *grijêha* (n. p. C). U propisanoj normi isključivo su naglasci *lječovati* i *grehovati*, ali treba naglasiti da se radi o knjiškim glagolima. Prema *mîr* – *mîra*, lok. jd. u *mîru* glagol je *mirovati*; izvorno ta riječ pripada n. p. c (*mîr* – *mîra*) pa je u akuzativu jednine neoslabljenno prenošenje: *ză mîr*. Imenica *dûh* – *dûha* kada joj množina označuje crkveni blagdan glasi *Dûhovi*, gen. *Duhová* i *Dûhōvā*, dat., lok., instr. *Duhovima* i *Dûhovima*, ak. *nă Duhove*, što upućuje na to da je izvorno n. p. C, tj. *dûh* – *dûha* i da je opravdan denominativ *duhovati*. U glagolima tvorenim od imenica naglasne paradigme B kao *hăjdûk* – *hăjdûka* naglasak se koleba između *hajdukovati* (TRHKJ, NHKJ, HJS, HER, VRH) i *hăjdukovati* (HJS, RHJ, VA), *hrvatovati* (NHKJ) i *hrvatovati* (HJS, RHJ, HER, VA, VRH). U glagolima tvorenim od imenica naglasne paradigme B kao *slûžba* ili *túga* potvrđuje se očekivani naglasak na sufiks -*ovati*: *dražbovati*, *gozbovati*, *službovati*, *djevovati*, *tugovati*. Za imenicu *svadba* temeljem je imenica *svăt* koja je n. p. *a*, pa bi ona trebala glasiti *svădba* te glagol *svădbovati* (sekundarno je *svădbovati* u NHKJ, RHJ, HER). Međutim imenica *svăt* ima u genitivu množine i naglasak *svatôva* kao *drugôvā* te u dativu (lokativu, instrumentalu) *svatôvima* kao *drugôvima*, što je n. p. C, pa odatle i naglasci *svădba*, *svadbovati* (TRHKJ, HJS, VA, VRH). Stari denominativni glagoli načinjeni prema imenicama s originalnim bosansko-hercegovačkim naglaskom *ăga* i *păša*, koje pod njemačkim utjecajem imaju sekundarni kratkosilazni naglasak *ăga* i *păša* (v. Ivšić, 1952/53, 133), zabilježeni su različito: *pašovati* prema *păša* (NHKJ), a *păšovati* prema *păša* (RHJ) te *păšovati* prema *păša* (HER). Trebalo

10 Zbog analogije određen je broj starih imenica n. p. *a* za neživo prešao u sinkronijski odraz kratke n. p. *b*.

11 U praslavenskome su podrijetlom dugi: **a*, **č*, **i*, **u*, **y*, **o*, a podrijetlom kratki: **e*, **o*, **ъ*, **ь*. Dugi su i odrazi dvoglasa **ьr*, **ьr*, **ьl*, **ьl*, **er*, **or*, **el*, **ol*.

bi *pàša*, *pašòvati*, *pašòvānje*, *pašàluk*, prezime *Pašàlić*..., zatim *àga*, *agòvati*, *agòvānje* itd. Prema *svétak* trebalo bi biti *svetkòvati* (NHKJ, HER, VA, VRH), a nalazimo i *svètkovati* (RHJ, ŠRHJ, VRH).¹²

4.3. U glagolima tvorenim prema imenicama naglasne paradigme C očekivani se naglasak na sufiksu *-ovati/-evati* potvrđuje u većini primjera: *dugòvati*, *drugòvati*, *kumòvati*, *gladòvati*, *bogòvati*, *poslòvati*, *prija-teljèvati* itd. Ima i pokoja iznimka. Prema paradigmatskim preinakama *přstěn – přstena*, L jd. *na přstènu* i *kāmēn – kāmēna*, L jd. *na kāmēnu* trebalo bi biti *prstenòvati* i *kamenòvati*; kao i *pametòvati* prema preinačenomu lokativnom naglasku *na paměti* te *imenòvati* prema imenici *íme – mn. imēna*. Imenice *přstěn*, *kāmēn*, *pāmēt* i *íme* izvorno su pripadale praslavenskoj n. p. a, a sekundarno su, analogijom prema imenicama kao *grěbēn*, *kōrāk* ili *zāpovijēd*, prešle u n. p. C pa je propisani kratkosilazni naglasak u glagolima *přsténovati*, *kāmenovati*, *pāmetovati*, *imenovati* odraz staroga akuta u imenicama: **kāmy*, **pърsty*, **pāmęty*, **íme*. Drugačije je s riječima *òblik*, L jd. *òbliku* i *kōrijēn*, L jd. *kōrijēnu* koje su izvorno pripadale n. p. c pa su stariji, izvorni naglasci glagola *òblikòvati* i *korjenòvati*, a u priručnicima su zabilježeni samo „mlađi“, analoški naglasci *òblikovati*, *kōrjenovati* (*òblikovati* se može tumačiti i prefiksacijom od *likovati* što je n. p. A). Najviše dubletnih naglasaka, i to redovito s prednošću analoškim naglascima zabilježeno je u HJS-u, npr. *vjěkovati* i *vjekòvati*, *bòlovati* i *bolòvati*, ali ima i glagola zabilježenih samo s izvornim naglaskom, npr. *gladòvati* od imenice *glād* (izvorno n. p. c). U većini priručnika jedini su ili prvi naglasci dublete *žalovati* (*žalòvati*) i *gostovati* (*gòstovati*). Imenica *žāl* izvorno je n. p. a (usp. *žàliti*), a imenica *gòst – gòsta* običnija je u množini po staroj i-deklinaciji (mn. nom. *gòsti*, gen. *gòstī*, *gòstijū*, dat., lok., instr. *gòstima*), ak. *gòste*, „*ići ū goste*“ i izvorno je n. p. c. pa je *gostòvati* opravdano prvi naglasak dublete, dok je *gòstovati* prema mlađem *gòst – gòsta* (n. p. A). Denominativ od *rúka* zabilježen je s novijim naglaskom *rùkovati* (*se*) (NHKJ, VA, VRH) ili dubletno (HJS, RHJ): *rùkovati* i *rukòvati* (*rùkovati se* i *rukòvati se*), a značenje paralelnih naglasnih likova diferencirano je samo u ŠRHJ-u:

12 „Vukovo *svètkovati* bit će upravo deverbativ prema **svètkati* kao *željkovati* prema **željkatī*.“ (Ivšić, 1952/53, 134)

1. *rukòvati* (nesvrš. prijel.) upotrebljavati što, služiti se ili ručno upravljati čime [~ strojem; ~ oružjem]; *rùkovati se* (dvov. povr.) dati/davati jedan drugome ruku u znak pozdrava, obećanja, davanja riječi, pogodbe i sl. [~ s prijateljima]. Uz očekivano *stupnjèvati* (TRHKJ, HER, VA, ŠRHJ, RHJ, HJS, VRH) prema *stûpanj* nalazimo i *stûpnjevati* (RHJ, HJS, VRH). U *glâsovati* prema imenici *glâs* – *glâsa* koja pripada n. p. C rječnički je naglasak samo takav jer je glagol knjiški pa su na nj djelovala analoška pravila, ali i kraći glagol *glâsati* (produktivniji s gledišta tvorbe).

5. Zaključak

Glagoli na *-ovati/-evati* kao tvorbena su kategorija vrlo stare riječi. Paradigmatska analiza s aspekta njihove tvorbe od imeničkih osnova pokazala je da su dva temeljna naglasna obrasca glagolâ na *-ovati/-evati*, onaj s naglaskom na osnovi kao *vjèrovati*, *dòručkovati*, *râzlikovati* i onaj s naglaskom na sufiksu kao *daròvati*, *dugòvati*, *stanòvati*, naslijeđena iz dijakronije. Gledajući stupanj paradigmatske arhaičnosti toga dijela naglasnoga sustava hrvatskoga standardnog jezika, može se tvrditi da su stari naglasni odnosi najvećim dijelom očuvani, tj. da se mijenja samo izgovor – površina, a sustav glavninom ostaje isti. U normativnim priručnicima uočava se tendencija dubliranja naglasaka (posebice u HJS-u i VRH-u) kojim se zadire u naglasnu tipologiju i glagoli se paradigmatiski preslaguju iz tipa u tip, i to iz drugoga u prvi pa se npr. uz *robòvati* javlja i *ròbovati*, uz *stupnjèvati* i *stûpnjevati*, uz *popòvati* i *pòpovati*. No ako pitanje glasi: „Kako treba naglašavati pojedini glagol na *-ovati/-evati* u hrvatskome standardnom jeziku?“, jasno je da povijesnoakcentološka argumentacija ne može biti presudna. U novije se vrijeme pri određivanju statusa koje jezične činjenice ili pojave izdvajaju tri načela jezičnog normiranja kao „najmoćnija“, najpouzdanija i najobjektivnija: načelo sustavnosti, načelo standardnosti, načelo svrhovitosti (Barić i sur., 1999, 53). Dok je korpus glagolâ na *-ovati/-evati* široko obuhvaćen u HER-u, rječniku izrazito deskriptivističke koncepcije s jasnim odrednicama o etimologiji glagolâ (koja ide duboko do indoeuropskih i praslavenskih korijena) i položaju u jeziku te s prednošću sustavnim naglascima kao što su *popòvati*, *robòvati*, u ŠRHJ-u, koji je normativni

jednojezični rječnik namijenjen ponajprije učenicima završnih razreda osnovne škole i srednjoškolcima, zabilježeno je najmanje glagolā na *-ovati/-evati* jer su mnogi takvi glagoli zastarjeli ili isključivo knjiški, a potencijalne naglasne dvostrukosti ukidaju se u korist tipa s naglasom na osnovi pa je npr. samo *pòpovati* i *ròbovati*. Određeni analoški naglasni likovi, koji su „mlađi“, „životniji“, pozicionirani su u propisanoj normi jer su standardolozi očigledno procijenili kako oni koriste funkcioniranju standardnoga jezika, ali supstandardni naglasci kao *vjeròvati*, *razlikòvati*, *doručkòvati*, *djelòvati*, *posjedòvati*, *napastòvati* drastično narušavaju kontinuitet standardnoga jezika te i dalje nisu prihvatljivi u propisanoj normi.

Literatura

- Anić, V. i sur. (2002). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Anić, V. (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Babić, S. (1991[2]). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: nacrt za gramatiku*. Zagreb: HAZU; Globus.
- Barić, E. i sur. (1999). *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i Jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- Brozović Rončević, D. (glav. ur.). (2012). *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i Jezikoslovlje – Školska knjiga.
- Brozović, D. (1963/64). *Prodor u naš ortoepski standard*. „Jezik“, br. 5, str. 144–153.
- Daničić, Đ. (1896[2]). *Akcenti u glagola*. Zagreb: JAZU.
- Daničić, Đ. (1913[2]). *Akcenti u imenica i pridjeva*. Zagreb: JAZU.
- Ivšić, S. (1952/53). *Oko naše ortoepije*. „Jezik“, br. 1, str. 132–135. <https://doi.org/10.1007/BF00444426>
- Jojić, Lj. (glav.ur.). (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kapović, M. (2006). *Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru*. „Kolo: časopis Matice hrvatske“, br. 16 (4), str. 55–69.
- Kapović, M. (2007). *Naglasne paradigme imeničnih i-osnovā u hrvatskom*. „Croatica et Slavica Iadertina“, br. 3, str. 71–79. <https://doi.org/10.15291/csi.360>
- Kapović, M. (2008). *Razvoj hrvatske akcentuacije*. „Filologija“, br. 51, poseban otisak, str. 1–39.
- Kapović, M. (2010). *Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj*. „Filologija“, br. 54, str. 51–109.
- Kapović, M. (2011a). *Naglasak imenica srednjeg roda u hrvatskom – povijesni razvoj*. „Hrvatski dijalektološki zbornik“, br. 17, str. 109–146.

- Kapović, M. (2011b). *Naglasak ā-osnova u hrvatskom – povijesni razvoj*. „Hrvatski dijalektološki zbornik“, br. 17, str. 147–172.
- Kapović, M. (2015). *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kapović, M. (2018). *Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom (i šire)*. „Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje“, br. 44 (1), str. 159–285. <https://doi.org/10.31724/rihjj.44.1.6>
- Mažuranić, A. (1861[2]). *Slovnica Hèrvatska. Za gimnazije i realne škole*. Dio I. *Rěčoslovje*. Zagreb: Bèrztotiskom Karla Albrechta.
- Šonje, J. (glav. ur.). (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga.
- Vukušić, S., Zoričić, I., Grassellli-Vukušić, M. (2007). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

- **HELENA DELAŠ** – graduated in Croatian language and literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences University of Zagreb (1999); at the same faculty, she received her PhD in philology (doctoral thesis: *Standard Croatian prosody in the context of Šime Starčević's and Đuro Daničić's accentual studies*, 2009). Since 2003, she has been a lector at the Department of Croatian Studies at the Chair of Standard Croatian Language at the Faculty of Humanities and Social Sciences University of Zagreb. She deals with the accentology of the Croatian language.